

תנאי מאסר בלתי אנושיים של אסירים פלסטינים המסווגים כבטחוניים בבתי כלא בישראל

בנייר עמדה זה, הכולל נתונים עדכניים ותיאור של תנאי הכליאה בהם מוחזקים אסירים ועצורים (להלן: אסירים) פלסטינים המסווגים כבטחוניים בישראל, נסקור את ההתפתחויות החדשות בנושא תנאי החזקתם בבתי הכלא של ישראל במדיניות ובחקיקה, ונבחן את מעמדם החוקי לאור הוראות משפט זכויות האדם הבינלאומי ובפרט ההוראות האסורות על עינויים ויחס אכזרי, בלתי אנושי ומשפיל.

מבוא

בראשית יולי 2012 הוחזקו בבתי הכלא של ישראל 4,706 אסירים ועצורים פלסטינים, המסווגים על ידי ישראל כביטחוניים, מהם 6 נשים, 285 עצורים מנהליים, 220 קטינים¹.

בשל סיווגם כביטחוניים, מוטלות מגבלות חמורות על תנאי כליאתם של אסירים אלה. בין הזכויות הנשללות מכלל האסירים הפלסטינים המסווגים כבטחוניים הן הזכויות לשיחות טלפון, להתייחדות עם בני זוג ולחופשות. ביקורים אצל אסירים אלה מוגבלים רק לקרובי משפחה מדרגה ראשונה, וביקורי חברים וקרובי משפחה אחרים אסורה כליל. גם קרובי משפחה מדרגה ראשונה מסורבים במקרים רבים או שהם מקבלים היתר לביקור לעתים רחוקות, בטענה של קיומה של "מניעה בטחונית". מאז שנת 2007 אסירים תושבי עזה אינם מקבלים ביקורים כלל. כפי שיפורט בהמשך, לאחרונה, בעקבות ההסכם שהגיעו אליו האסירים עם הרשויות הישראליות לאחר שביתת רעב המונית, הודיע שירות בתי הסוהר על כוונה לחדש את הביקורים ומספר עשרות אסירים מעזה זכו בחודש יולי 2012 לביקור ראשון של קרובי משפחה. אסירים המסווגים כביטחוניים אינם זוכים לשחרור מוקדם על-פי חוק השחרור על תנאי, זאת על אף שפורמלית הוא חל על כל האסירים.

מגבלות דומות אינן מוטלות על אסירים יהודים המסווגים כביטחוניים. לגביהם מדיניות שירות בתי הסוהר הינה לקיים אבחון אינדיבידואלי, המסתמך על מאפייניהם האישיים, ולא רק על סיווגם כאסירים בטחוניים².

באמצעות סיווגם של כל האסירים הפלסטינים כאסירים ביטחוניים ממששת ישראל את התפיסה הגזענית והמפלה, שלפיה כל הפלסטינים מהווים איום בטחוני מעצם זהותם.

¹ לנתונים סטטיסטיים מפורטים ראו עמותת א-דמיר: <http://www.addameer.org/etemplate.php?id=496>

² ראו: עביר בכר, "הגדרת האסירים הפלסטינים בבתי הכלא בישראל 'אסירים ביטחוניים' – סמנטיקה ביטחונית להסוואה של פרקטיקה פוליטית", **מחברות עדאלה**, גיליון מס' 5, אביב 2009.

עצם סיווגו של אסיר כביטחוני לא יכול להצדיק פגיעה שרירותית בזכויות היסוד שלו. בכך הכיר לפחות במישור ההצהרתי בית המשפט העליון שפסק כי שירות בתי הסוהר מוסמך לנקוט אמצעים מיוחדים לגבי אסירים המסווגים כביטחוניים לשם שמירה על הביטחון, אך זאת תוך הקפדה על קיום איזון נאות בין זכויות האסיר לבין הצורך הביטחוני והימנעות מפגיעה שרירותית בזכויות אלה.³

זכויות האסירים הביטחוניים מוגדרות בפקודת נציבות בתי הסוהר "כללים ביחס לאסירים ביטחוניים" (מס' 03.02.00)⁴ ובפקודות נציבות נוספות, המתייחסות לנושאים ספציפיים. חלק מהפקודות עוסקות בזכויות שחלות על כלל האסירים ואחרות חלות רק על קבוצות מסוימות של אסירים.

במאי 2012, קיבלה הכנסת את תיקון מס' 42 לפקודת בתי הסוהר⁵ שמטרתו, הבטחת תנאי כליאה הולמים ושמירה על בריאותם וכבודם של אסירים. תיקון זה מהווה התפתחות חיובית ומשמעותית בתנאי החזקת כלל האסירים ובפרט בתנאי הכליאה של אסירים המסווגים כביטחוניים. התיקון קובע, כי יש לשמור על תנאי תברואה הולמים לשמירה על ניקיון אישי; להבטיח טיפול רפואי לשמירה על בריאות האסירים ותנאי השגחה מתאימים. התיקון קובע עוד כי יש לספק ציוד, שתייה ומזון ובגדים ומוצרים לשמירה על הנקיון; תנאי תאורה ואוורור סבירים. כמו כן, התיקון מכיר בזכויות נוספות כגון הליכה יומית באוויר הפתוח, השתתפות בפעילות פנאי או חינוך (המוגבלות לתנאים הקבועים בתקנות ובפקודות הנציבות). עם זאת האפשרות לשלב אסירים בפעילויות שיקום בהתאם לתיקון החדש מוגבלת רק לאסירים אזרחי או תושבי ישראל ומכאן כי אין היא חלה על מרבית האסירים הפלסטיניים המסווגים כביטחוניים.

בחודש אפריל 2012 פתחו כ-1600 אסירים פלסטיניים המסווגים כביטחוניים בשביתת רעב, במחאה על קיפוח זכויותיהם ואפלייתם בכל התחומים, במיוחד בשל כליאת כחמישים מהם בבידוד, מניעת ביקורי משפחות מעזה והשימוש במעצרים מנהליים. שביתת האסירים נמשכה עד ליום 14/5/12, אז לפי הפרסומים בתקשורת ובאתר הרשמי של שירות הביטחון הכללי,⁶ הושג הסכם בין האסירים לרשויות הישראליות, במסגרתו התחייבו האסירים שלא לעסוק ב"פעילות טרור" מתוך הכלא ואילו הרשויות הישראליות התחייבו להחזיר את האסירים המוחזקים בבידוד לאגפי הכליאה הרגילים ולבטל את מדיניות הבידוד, כמו גם לחדש את ביקורי קרובי המשפחה מדרגה ראשונה של כלל האסירים מעזה וכן של אסירים מהגדה שהיו מנועי ביקורים עד כה. בנוגע לעצירים המנהליים הסכימו הרשויות הישראליות לדון מחדש בכל התיקים באופן פרטני. עד כה, טרם כובדו מרבית מרכיבי ההסכם הנ"ל והשימוש במעצרים מנהליים נמשך. חידוש ביקורי המשפחות מעזה החל רק ביום 16/7/12, אז הותר לראשונה למספר מצומצם ביותר של קרובי משפחה של אסירים המוחזקים בכלא רמון לבקר, במה שהוגדר על ידי שירות בתי הסוהר כ"פילוט", שלאחריו תיבחן האפשרות לחדש את ביקורי המשפחות מעזה.

קשר של האסירים עם משפחותיהם ועם העולם שמחוץ לכלא

על קשריהם של אסירים המסווגים כביטחוניים עם משפחותיהם ועם העולם שמחוץ לכלא מוטלות מגבלות רבות.

קשר עם בני משפחה

³ בג"ץ 2245/06 ח"כ דוברין נ' שירות בתי הסוהר (לא פורסם, ניתן ביום 13/6/06) פסקה 15.
⁴ להלן: פקני"צ 03.02.00. <http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/91119974-1CB6-40C8-AAF7-AF6179BEDCC9/0/030200.pdf>

⁵ חוק לתיקון פקודת בתי הסוהר (מס' 42), התשע"ב-2012 (להלן: תיקון מס' 42).

⁶ <http://www.shabak.gov.il/publications/publications/Pages/shotef140512.aspx>

ביקורי בני משפחה של אסירים המסווגים כביטחוניים מוגבלים לקרובים מדרגה ראשונה: בן/בת זוג, אם, אב, ילדים, אחים ואחיות.⁷ הביקורים מתקיימים אחת לשבועיים למשך 45 דקות, מחיצה שקופה חוצצת בין האסיר לבין מבקריו והתקשורת נעשית באמצעות טלפון.⁸ בעקבות עתירת עדאלה לבג"ץ בשם של אסירים וילדיהם הרכים בשנים, מאפשר היום שירות בתי הסוהר לילדי אסיר ביטחוני אשר גילם אינו עולה על שמונה שנים מגע פיזי עם אביהם במהלך 10 הדקות האחרונות של הביקור, בתדירות שלא תעלה על אחת לחודשיים.⁹

מאסירים שמשפחותיהם מתגוררות בעזה נשללה הזכות לביקורים מאז שנת 2007. בעקבות החלטת ועדת השרים לביטחון לאומי של ממשלת ישראל מיום 19.9.07, על הטלת מגבלות שונות על תושבי עזה ובכלל זה על תנועת אנשים מעזה ואליה, בני משפחות של אסירים תושבי עזה המוחזקים בבתי כלא בישראל אינם מורשים להיכנס לישראל ולבקר את האסירים. כנגד מדיניות זו הוגשה עתירה לבג"ץ על ידי עדאלה, מרכז אלמיזאן בעזה והעמותה למען אסירים פלסטינים ובית המשפט התבקש להורות על התרת כניסת תושבי עזה לישראל לצורך ביקור קרובי משפחה מדרגה ראשונה הכלואים בבתי כלא בישראל. בדצמבר 2009 פסק בית המשפט העליון שאין לתושבי עזה זכות להיכנס לישראל לצורך ביקור אצל קרובי משפחתם הכלואים בבתי כלא ישראליים. בית המשפט נימק את דחיית העתירה בכך שביקורי משפחה מעזה אינם מהווים צורך הומניטרי יסודי; שאין ל"זרים", כלומר פלסטינים מעזה, זכות כניסה לישראל; ושהחלטת הממשלה נובעת ממדיניות מדינית וביטחונית לגיטימית שבית המשפט לא מוצא לנכון להתערב בה.¹⁰

מאז הטלת המניעה על קיום ביקורי משפחות אצל אסירים מעזה, גופים בינלאומיים שונים הביעו עמדה כנגד מניעת הביקורים. עמדת הצלב האדום הבינלאומי, כפי שבוטאה על ידי ראש המשלחת לישראל ולשטחים הפלסטינים הכבושים ביוני 2009 היתה, כי "יש לאפשר למשפחות פלסטיניות לבקר אצל קרובי משפחה מדרגה ראשונה בבתי הכלא הישראליים וכי זאת סוגיה הומניטרית בעלת חשיבות עליונה".¹¹ ביוני 2011 פורסמה עמדת הצלב האדום הבינלאומי בה נאמר כי "הצלב האדום סבור כי הקשר בין העצורים לבני משפחותיהם הינו סוגיה הומניטרית חשובה".¹²

במסקנות הסופיות של ועדת האו"ם לזכויות האדם, המפקחת על מילוי האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות, בנוגע לישראל מיולי 2010,¹³ קבעה הוועדה, כי ישראל מפרה רבות מהמחויבויות שלה על פי האמנה כלפי פלסטינים ובכלל זה בהגבלות המוטלות על קשר של אסירים המסווגים כביטחוניים עם בני משפחותיהם. הוועדה קבעה בהקשר זה כי:

"על ישראל לחדש את קיומה של תוכנית ביקורי המשפחות הנתמכת על ידי הצלב האדום הבינלאומי לאסירים מעזה ולשפר את יכולתם של עצורים החשודים בעבירות ביטחון לממש את זכותם לקשר עם משפחותיהם, כולל בטלפון. הוועדה מביעה מורת רוח מכך שבג"ץ אישר את האיסור על ביקורי משפחות של אסירים פלסטינים המוחזקים בישראל ומכך שעצורים

⁷ סעיף 17 א(3) לפקני"צ 03.02.00.

⁸ סעיף 17 י(1) לפקני"צ 03.02.00.

⁹ בג"ץ 7585/04 כנאענה נ' שירות בתי הסוהר (לא פורסם, ניתן ביום 25/3/10).

¹⁰ בג"ץ 5399/08 עדאלה נ' שר הביטחון (טרם פורסם, ניתן ביום 9/12/09); ראו:

http://www.adalah.org/heb/pressreleases/pr.php?file=09_12_10

¹¹ ראו: הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום, יש להתיר למשפחות לחדש את הביקורים אצל קרובי משפחה

העצורים בישראל: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/news-release/gaza-news-100609.htm>

¹² ראו: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/news-footage/palestine-israel-tvnews-2011-06-23.htm>

¹³ ראו: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/51410EBD25FCE78F85257770007194A8>

בשל ההגבלות הרבות המוטלות על קשר של אסירים פלסטינים המסווגים כבטחוניים עם העולם שמחוץ לכלא ישנה חשיבות רבה לקיום מפגשים של אסירים אלה עם עורכי דינם. לאחרונה נעשו שינויי חקיקה המשליכים על האפשרות למנוע מפגשים כאלה. באוגוסט 2011 נחקק תיקון לחוק פקודת שירות בתי הסוהר, המרחיב את העילות למניעת מפגש של אסירים שפוטם המסווגים כביטחוניים עם עורכי דינם ומאריך באופן משמעותי את התקופות בהן ניתן למנוע מפגש²¹. בטרם חקיקת התיקון, מניעת מפגש התאפשרה רק באם התקיים חשד ממשי כי קיום הפגישה יאפשר פגיעה בביטחוננו של אדם, בטחון הציבור, או בטחון המדינה או בטחון הכלא.

התיקון לחוק מוסיף עילה נוספת למניעת המפגשים וזאת בהתקיים חשד, כי פגישת אסיר עם עורך דין מסוים תאפשר העברת מידע בין אסירים או בינם לבין גורמים מחוץ לכלא וקיים חשש כי העברת המידע קשורה לקידום פעילותו של ארגון טרור או שהיא נעשית בהכוונתו.

התיקון מאפשר את מניעת המפגשים לתקופות משמעותיות ביותר. כך סמכות מנהל כלא למניעת המפגש, שהיתה עד לתיקון מוגבלת ל-24 שעות, הוארכה ל-72 שעות וזאת מבלי שנדרשים לכך טעמים מיוחדים. התיקון מסמיך את מנהל הכלא להאריך את המניעה ב-24 שעות נוספות מטעמים מיוחדים שיירשמו. הסמכות שהוקנתה בחוק לנציב שירות בתי הסוהר להורות על המשך מניעת המפגש, בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה, אשר היתה מוגבלת לתקופה של 5 ימים, הוארכה בתיקון ל-10 ימים. התיקון קובע עוד שבית המשפט המחוזי מוסמך לדון בנושא החל מהיום ה-15 למניעה, בעוד שלפי החוק הקודם הארכת המניעה מעבר ל-5 ימים היתה בסמכות בית המשפט בלבד. התיקון מאריך את משך תקופת המניעה שבית המשפט מוסמך להאריך בכל פעם ל-6 חודשים, במקום 21 ימים לפי החוק בנוסחו הקודם, ועד לתקופה כוללת של שנה, במקום 3 חודשים קודם לתיקון. בנוסף התיקון מאפשר לבית המשפט העליון להאריך את התקופות שוב ושוב, אם הוגשה בקשה בהסכמת היועמ"ש ובהתקיים אחת מעילות המניעה²².

במאי 2012 עבר בכנסת תיקון נוסף לפקודת בתי הסוהר, המגביל את זכויות האסירים הפלסטינים להיפגש עם עורכי דינם. תיקון זה מסמיך את נציב בתי הסוהר להגביל את מספר עורכי הדין המבקרים אסיר מסוים או קבוצת אסירים על יסוד קיומו של חשד ממשי לפיו הפגישות מנוצלות לשם פגיעה בבטחון המדינה, בשלום הציבור או במשמעות ובסדרי הכלא²³. בהתאם לתיקון, נציב שירות בתי הסוהר מוסמך להורות על הגבלה כאמור לתקופה של עד שלושה חודשים וכן להאריך את תקופת ההגבלה לשלושה חודשים נוספים בכפוף להסכמת היועץ המשפטי לממשלה או מי שהוא הסמיך לכך. בית המשפט המחוזי מוסמך כעת להורות על הארכת תקופת ההגבלה לתקופות נוספות של ששה חודשים בכל פעם²⁴, וזאת ללא הגבלה על מספר ההארכות.

זכות הבחירה בעורך דין, ההיוועצות והייצוג הינה חיונית ביותר עבור אסירים, והיא מקבלת משנה תוקף כשמדובר בהיוועצות הנוגעת לתנאי מאסר²⁵, לשמירה על זכויות האסירים בבתי הכלא ולייצוג האסירים

²¹ חוק לתיקון פקודת בתי הסוהר (מס' 40), תשע"א-2011.

²² על עמדת עדאלה שהוגשה לכנסת בטרם חקיקת החוק ראו: <http://www.adalah.org/heb/?mod=articles&ID=1028>. להרחבה בנושא הסדרי מניעת מפגשים עם עורכי דין ראו: נייר עמדה של עדאלה, אלמיזאן ורופאים לזכויות אדם, **מניעת מפגשים בין עצורים פלסטינים לעורכי דין כאמצעי להתעללות**, 17 באפריל 2012, <http://www.adalah.org/heb/?mod=articles&ID=1212> ראו גם הודעה לעיתונות בעניין פניית ארגוני זכויות אדם בעניין מדיניות מניעת מפגשי אסירים עם עורכי דין במהלך שביתת הרעב 2012: <http://www.adalah.org/heb/?mod=articles&ID=1247>

²³ חוק לתיקון פקודת בתי הסוהר (מס' 43), תשע"ב-2012.

²⁴ ראו עמדת עדאלה שהוגשה לכנסת בטרם חקיקת החוק: www.adalah.org/heb/?mod=articles&ID=1234

²⁵ ע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי, פ"ד סא(1), 461, 760-761.

בהליכים אזרחיים. מימוש זכות זו מבטיח קיום זכויות חוקתיות נגזרות, לרבות הזכות לכבוד, הזכות לשלמות גופנית והזכות לקבל טיפול רפואי. בהקשר זה יודגש, כי מניעת והגבלת המפגש עם עורך דין מתפרשת גם כסוג של בידוד האסיר מכל קשר עם העולם החיצון, דבר העלול לחשוף אותו לעינויים ויחס אכזרי, לא אנושי או משפיל ללא ביקורת חיצונית וללא ישועה אף לא על ידי עורך דינו²⁶. זכות זו הינה משמעותית במיוחד בעבור אסירים המסווגים כבטחוניים בשל ההגבלות הרבות על קיום קשר עם העולם החיצוני.

חיפוש משפיל על גופם העירום של אסירים ושל בני משפחה המבקרים אותם

אסירים בטחוניים בבתי כלא שונים דיווחו על עריכת חיפושים משפילים, על גופם העירום של אסירים המסווגים כבטחוניים ועל גופם של בני משפחה המגיעים לכלא לביקור אצל אסירים המסווגים כבטחוניים.

מעדויות אסירים שנאספו ע"י מרכז עדאלה במחצית השניה של שנת 2011 ובמחצית הראשונה של שנת 2012, עולה כי הסוהרים ואנשי היחידות המיוחדות של שירות בתי הסוהר נוהגים לפשוט על חדרי האסירים אחרי חצות או לפנות בוקר כשהאסירים ישנים או בעת העברתם בין בתי הכלא ולבצע חיפושים משפילים על גופם העירום תוך שימוש באמצעי לחץ פסולים, בכלבים להפחדה ו/או באלימות פיזית ומילולית. בחלק מהמקרים אסירים נפצעו ונחבלו במהלך החיפושים.

מרכז עדאלה פנה ביום 4/6/12 לנציב בתי הסוהר בתלונה מפורטת באשר לחיפושים משפילים ואלימים, הפוגעים בזכות האסירים לכבוד, לפרטיות ולשלמות הגוף, שבוצעו באופן בלתי חוקי במספר בתי כלא. בתלונה נדרש נציב בתי הסוהר להורות על פתיחה מיידית של חקירת האירועים, העמדה לדין של הסוהרים שהיו מעורבים בביצוע החיפושים המשפילים ובאלימות שנקטה נגד האסירים והפסקה מיידית של החיפושים המשפילים על גופם העירום של האסירים.²⁷

בתלונה הודגש, כי החיפושים מבוצעים בניגוד לחוק, המחייב שחיפוש על גופו העירום של האסיר יעשה רק בכפוף להסכמתו, וכי במצב בו האסיר מתנגד, לא יערך חיפוש על גופו אלא בכפוף להסכמה בכתב שניתנה מקצין שרות בתי הסוהר. הסכמה כזו יכול קצין לתת רק לאחר שניתנה לאסיר הזדמנות לטעון בפני קצין בית הסוהר את סיבת הסירוב כי יעשה חיפוש על גופו העירום. כמו כן, באם החליט קצין בתי הסוהר שיש מקום לערוך חיפוש חזותי על גופו העירום של האסיר חובה עליו להודיע לאסיר כי ייתכן וישתמשו נגדו בכח סביר אשר מטרתו הנה קיום הבדיקה.²⁸

האירועים שפורטו בתלונה מעידים על כך שסוהרי שירות בתי הסוהר מבצעים חיפושים על גופם העירום של אסירים בלא שהתקיימו תנאי מבחן החשד הסביר: האסירים נדרשו להתפשט לעתים קרובות, בשל מעבר מכלא לאחר או במסגרת מתקפה לילית כנגד קבוצת אסירים. החיפושים בוצעו בלא שהוצגה

²⁶ Report by the Special Rapporteur on the Question of Torture UN Doc. A/54/426

<http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a5544.pdf>

²⁷ ראו: <http://adalah.aiforms.com/heb/?mod=articles&ID=1251>.

²⁸ סעיף 195 לפקודת בתי הסוהר, תשל"ב - 1971; סעיף 7 לפקודת נציבות מס' 03.06.00 "עריכת חיפוש על אדם

וברכב" - http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/2BF5F1C2-3755-4138-B398-1FE7D4E19FC0/0/030600_62_car_search.pdf

לסוגיהם": <http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/43903B5E-4696-4DB2-9B1D-4C8D91E13762/0/03080064%D7%91%D7%99%D7%A6%D7%95%D7%A2%D7%97%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A9%D7%99%D7%9D%D7%9C%D7%A1%D7%95%D7%92%D7%99%D7%94%D7%9D.pdf>

הסכמה בכתב לביצוע החיפוש של קצין בית הסוהר וללא שאפשרו לאסירים להעלות את טענותיהם כנגד ביצוע החיפוש קודם לביצועו.

בית הדין האירופי קבע שחיפוש על גופו העירום של האסיר יעשה רק במקרים שבהם הדבר מתחייב לשם שמירה על ביטחון הכלא ועל מנת למנוע ביצועה של עבירה. בית הדין אף קבע, כי ביצוע חיפוש על גופו העירום של האסיר בצורה בלתי חוקית וכדרך שבשגרה נוגד את סעיף 3 לאמנה האירופאית לזכויות האדם, האוסר על עינויים ועל יחס או עונש בלתי אנושיים או אכזריים.²⁹

במסגרת התלונה ששלח מרכז עדאלה בנושא החיפוש המשפילים על גופם של אסירים, פורטו גם מקרים בהם בוצע חיפוש על גופם העירום של בני משפחות של אסירים פלסטינים המסווגים כבטחוניים, גברים ונשים, בעת כניסתם לביקורים בבתי הכלא. חיפושים אלה בוצעו באופן הנוגד את הוראות פקודת בתי הסוהר, הקובעות שרק קצין מוסמך להורות על עריכת חיפוש על גופו העירום של מבקר וגם זאת רק באם התעורר יסוד סביר לחשד שעל גופו של המבקר נמצאת ראייה להוכחת ביצוע עבירת סמים, עבירה על חוק כלי יריה, התשי"ט-1949, או עבירה העלולה לפגוע בבטחון המדינה או בבטחון בית הסוהר. אף אחד מתנאים מוקדמים אלה לביצוע חיפוש על גופו העירום של מבקר בכלא לא התקיים במקרים שפורטו בתלונה.³⁰

יודגש, כי חיפוש על גופם העירום של בני המשפחות עולה כדי עינויים והפעלת לחץ על האסירים, שנאלצים לבחור בחירה אכזרית בין מימוש זכותם לביקור על ידי בני משפחתם במחיר של חשיפתם להשפלה כה קשה לבין ויתור על הביקורים.

מההחלטות בתלונות אינדיבידואליות שהוגשו לוועדת זכויות האדם של האו"ם בעניין הפרת איסור העינויים והיחס האכזרי, הבלתי אנושי או המשפיל לפי סעיף 7 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, כמו גם מפקי דין של בית המשפט האירופי לזכויות אדם בעניין הפרת סעיף 3 לאמנה האירופית, ניתן ללמוד כיצד פגיעות בבני משפחתו של אדם עלולות להסב לו סבל נפשי המגיע לכדי עינויים או התעללות אסורים.

החלטות וועדת זכויות האדם של האו"ם מאששות באופן חד משמעי את האיסור המוחלט על שימוש בעינויים, ובכלל זה את השימוש באמצעים פסיכולוגיים, כמו איום באלימות כלפי בני משפחה או חברים. כך, בתלונה בעניין *Estrella* שהוגשה לוועדה כנגד מדינת אורוגוואי בשנת 1980, קבעה הוועדה שאיום לענות קרובים וחברים מהווה אמצעי עינוי פסיכולוגי הנופל בגדר האיסורים המוחלטים הקבועים באמנה נגד עינויים.³¹

בפרשת *Limaj*³², בה הואשמו מפקדי צבא שחרור קוסובו בביצוע פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות, פסק בית הדין הפלילי הבינלאומי ליוגוסלביה לשעבר, שבנסיבות מסוימות הסבל עשוי להיות מוחרף או

²⁹ *Van der Ven v. The Netherlands*, no. 50901/99, ECHR 2003-II
<http://sim.law.uu.nl/sim/caselaw/Hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/cf791e3a070d8d9941256cc30058f63b?OpenDocument>

³⁰ סעיף 95(ב) לפקודת בתי הסוהר (נוסח חדש), תשל"ב-1971.

³¹ *Estrella v. Uruguay*, Communication No. 74/1980, U.N. Doc. CCPR/C/OP/2 at 93(1990).
<http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/newscans/74-1980.html>

³² *Prosecuter v. Limaj et al.* Case No. IT-03-66, Judgment, 30.11.2005. פסקה 237 לפסק הדין.
<http://www.icty.org/x/cases/limaj/tjug/en/lim-tj051130-e.pdf>

מועצם על ידי גורמים חברתיים או תרבותיים וכי יש לקחת בחשבון את הרקע החברתי, התרבותי והדתי הספציפי של הקורבנות בהערכת חומרת המעשים המיוחסים :

“In certain circumstances the suffering can be exacerbated by social and cultural conditions and it should take into account the specific social, cultural and religious background of the victims when assessing the severity of the alleged conduct.”

בידוד אסירים

החוק בישראל מאפשר החזקתם של אסירים ועצורים בבידוד למשך חודשים ואף שנים רבות. עשרות אסירים הוחזקו בישראל בבידוד כשחלקם הושמו בבידוד שנים רבות רצופות, כשליש מהם אסירים פלסטיניים המסווגים כבטחוניים.

על אף הביקורת הבינלאומית כנגד השימוש במדיניות הבידוד ולמרות המלצות הוועדות הבינלאומיות השונות לעשות בו שימוש במקרים חריגים בלבד,³³ המשיכה ישראל להחזיק אסירים פלסטיניים בבידוד במשך תקופות ארוכות.

במכתב שנשלח לרגל היום הבינלאומי נגד עינויים לשנת 2012 כתבו הארגונים עדאלה, אלמיזאן ורופאים לזכויות אדם בהרחבה אודות מדיניות החזקת אסירים בבידוד והשלכותיה וקראו להפסקתה המיידית.³⁴ נכון למועד סיום שביטת הרעב של האסירים הפלסטיניים המסווגים כביטחוניים בחודש מאי 2012, הוחזקו 19 אסירים פלסטיניים בתנאי בידוד.

בהתאם למידע שנמסר מהמשרד הפלסטיני לענייני אסירים, הוצאת אסירים מבידוד היה הסעיף היחיד בהסכם שהושג בין הרשויות הישראליות לאסירים שיושם הלכה למעשה ואולם גם זאת לא באופן מלא. לפי מידע זה, 18 האסירים שהוצאו מבידוד בעקבות ההסכם, נתונים מאז לכבילה בידיים וברגליים בזמן ביקורי עורכי דין ובני משפחה³⁵. העציר דראר אבו סיסי מעזה, עודו מוחזק בבידוד וזאת בטענה שההסכם התייחס רק לאסירים שפוטים ולא לעצורים. כמו כן, בעוד שאסירים שהוחזקו בבידוד לפי הוראת השב"כ הוחזרו לאגפים הרגילים בעקבות ההסכם, אסירים שהושמו בבידוד מטעמים אחרים עודם מוחזקים בבידוד והפגיעה התמורה בזכויותיהם נמשכת.

שירותי חינוך ושיקום

גם בתחום החינוך והשיקום בולט אי השוויון בין קבוצות האסירים הפליליים לבין האסירים הביטחוניים ומצב זה אף החמיר לאחרונה.

אסירים פליליים זוכים לשירותי חינוך מגוונים המסופקים על ידי שירות בתי הסוהר. שירותים אלה כוללים חינוך פורמלי, כמו השלמת השכלה יסודית ותיכונת, וכן חינוך לא פורמלי, כמו תכניות העשרה והסברה, סדנאות, חוגים והרצאות בתחומים שונים.

³³ ראו פסקה 18 להערות הסיכום של ועדת האו"ם נגד עינויים על ישראל, יוני 2009 : "על המדינה לתקן את החקיקה הקיימת, כדי להבטיח שכליאה בבידוד תהיה רק אמצעי חריג ומוגבל בזמן".

³⁴ ראו נייר עמדה של עדאלה, אלמיזאן ורופאים לזכויות אדם, בידוד אסירים ועצורים בבתי הכלא בישראל, יוני 2011. <http://www.phr.org.il/default.asp?PageID=40&ItemID=1052>.

³⁵ ראו : <http://www.freedom.ps/showNews.php?id=746>

אסירים המסווגים כביטחוניים לעומת זאת אינם זכאים לקבל את שירותי החינוך המסופקים על ידי שירות בתי הסוהר וכיום האפשרות היחידה שלהם ללמוד הינה האחד מהשני, כלומר בתאיהם כשהמורים הם אסירים אחרים ולא מורים מן החוץ, בלא תוכניות לימוד וללא עזרי לימוד. עד ליוני 2011 היו האסירים המסווגים כביטחוניים רשאים ללמוד לימודים אקדמיים בהתכתבות במסגרת האוניברסיטה הפתוחה הישראלית.³⁶ בחודש יוני 2011 הודיע ראש הממשלה בנימין נתניהו על ביטול הזכות של האסירים המסווגים כביטחוניים ללמוד באוניברסיטה הפתוחה וזאת כחלק מהסנקציות שנקטו נגד האסירים הפלסטיניים על ידי ישראל בטענה שנועדו לקדם את שחרורו של החייל גלעד שליט מהשבי.³⁷ בשנת 2012 נדחו מספר עתירות אסירים שהוגשו לבתי משפט מחוזיים בדרישה לאפשר לאסירים פלסטינים להשלים את לימודיהם במסגרת האוניברסיטה הפתוחה. בית המשפט דחה את העתירות בקובעו של לימודים אקדמיים מהווים הטבה ולא זכות, כי אין המדובר בפגיעה בזכות חוקתית וכי בידי שירות בתי הסוהר מידע מודיעיני סודי לפיו התרת הלימודים תביא לפגיעה בבטחון המדינה.³⁸ כנגד החלטות אלו הוגשו בקשות למתן רשות ערעור לבית המשפט העליון, אשר טרם הוכרעו.³⁹

בנוסף, שירות בתי הסוהר מונע מכלל האסירים הפלסטינים תושבי השטחים הכבושים להשתלב בתוכניות שיקום. תיקון מס' 42 לפקודת בתי הסוהר שהתקבל לאחרונה, אשר נועד להבטיח תנאי כליאה הולמים, קיבע מדיניות זו בקובעו שרק אסירים שהינם אזרחי או תושבי ישראל זכאים להשתלב בתוכניות אלה.

סיכום והמלצות

התנאים בהם מוחזקים אסירים פלסטינים המסווגים כביטחוניים בבתי הכלא בישראל מפריים את זכויות היסוד שלהם כאסירים וכבני אדם והינם שונים באופן משמעותי מהתנאים בהם מוחזקים אסירים המסווגים כפליליים והן מאלה בהם מוחזקים אסירים יהודים המסווגים כביטחוניים.

שוני זה מהווה אפליה פסולה שכן האבחנה בין הקבוצות אינה רלוונטית להפרת הזכויות. זאת במיוחד לאור העובדה שהאסירים הפלסטינים המסווגים כביטחוניים נתונים ממילא לבדיקות קפדניות וכלואים בתנאי אבטחה מחמירים.

אנו סבורים כי תנאי החזקתם של האסירים הפלסטינים עולים כדי יחס אכזרי, בלתי אנושי ומשפיל ואי לכך יש:

1. לחדש לאלתר ובאופן מלא את ביקורי המשפחה של כלל האסירים מעזה וכן של משפחות אסירים מהגדה שהיו מנועות לבקר עד כה;
2. לבטל את החוקים המגבילים פגישות בין אסירים בטחוניים לבין עורכי דינם ו/או המונועים מהם להיפגש כליל;

³⁶ בהתאם לפקודת נציבות בתי הסוהר מס' 04.48.00 "לימודי אסירים בטחוניים באוניברסיטה הפתוחה". הפקודה בוטלה ביום 8/9/12, מעל לחודשיים לאחר ההכרזה על מדיניות מניעת הלימודים). <http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/464DD4E2-2560-4DD6-BF34-336D2D9E57AF/0/044800.pdf>. יש לציין, כי

³⁷ ראו: <http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1178181>

³⁸ עת"א (מחוזי נצרת) 16207-09/11 סולטאני נ' שירות בתי הסוהר, עת"א (מחוזי-נצרת) 8955-11/11 סלחות נ' שירות בתי הסוהר (שלושת העתירות נידונו במאוחד, פסק הדין טרם פורסם, ניתן ביום 7/3/12); עת"א (מחוזי-מרכז) 4902-08/11 יונס נ' מדינת ישראל (טרם פורסם, ניתן ביום 7/5/12).

³⁹ רע"ב 2539/12 סולטאני נ' המשרד לביטחון הפנים (תלוי ועומד), רע"ב 4063/12 יונס נ' שירות בתי הסוהר (תלוי ועומד).

3. לאסור על עריכת חיפוש על גופם העירום של האסירים אלא במקרים החריגים ביותר ובהתקיים התנאים הקבועים בחוק ;
4. לאסור על עריכת חיפוש גופם העירום של בני המשפחות המגיעים לבקר אותם ;
5. לבטל את השימוש בבידוד ;
6. לאסור על כבילת האסירים בידיהם ורגליהם בזמן הביקורים של בני משפחותיהם ועורכי דינם ;
7. לאפשר לאסירים המסווגים כבטחוניים להשתלב בפעילויות חינוך באופן שווה לאסירים פליליים, להשיב להם את הזכות ללמוד במוסדות אקדמאיים וכן לאפשר להם להשתלב בתוכניות שיקום.

This project is funded by the European Union

Joint project of Adalah, Al Mezan (Gaza) and Physicians for Human Rights-Israel

The contents of this paper are the sole responsibility of Adalah, Al Mezan (Gaza), and Physicians for Human Rights-Israel and can in no way be taken to reflect the views of the European Union